

kleinen Fingern seine Manschetten in die Ärmel zurückstieß» [4, c. 155]; «... ging unter den abschätzenden Blicken des Portiers und des feinen Herrn in Schwarz durch das Vestibül» [4, c. 156]; «... sagte er zu dem feinen Herrn in Schwarz»; «... erwartete ihn der feine Herr in Schwarz»; «... sagte er und stieß mit den kleinen Fingern seine Manschetten in die Ärmel zurück» [4, c. 160].

Під час відпочинку у Данії, на вечірньому балі ніхто не звертає уваги на Тоніо Крегера, крім однієї дівчини. І автор також наділяє її постійними ознаками – у неї тонке і бліде лице, вона не дуже гарна і замислена, сором'язлива і незграбна: «Ein Mädchen stand nicht weit von ihm, mit blassem, schmalem und feinem Gesicht, das er schon früher bemerkt hatte.» [4, c. 176]; «Das Mädchen hatte ein blasses, feines Gesicht und magere, zu hohe Schultern... Das blasse Mädchen fiel hin.» [4, c. 171].

Особливо поетичні і зворушливі у новелі – ритмічні *пейзажні лейтмотиви*. Коли ми на початку новели читаємо опис старого міста, коли Тоніо пізніше приїжджає у рідне місто, навіть коли він просто думає про нього, у пейзажному описі незмінно присутні старе горіхове дерево, вузькі вулички, гостроверхі башти, фонтани, старі дома: «Der Springbrunnen, der alte Walnussbaum, seine Geige und in der Ferne das Meer, die Ostsee...» [4, c. 123]; «... wo der alte Walnussbaum schwerfällig knarrte?» [4, c. 134]; «Und er verließ die winklige Heimatstadt, um deren Giebel der feuchte Wind pffiff, verließ den Springbrunnen und den alten Walnussbaum im Garten...» [4, c. 137]; «Er sah sie nur an, die schmalen Giebel und spitzen Türme...» [4, c. 154]; «Waren hier in all der Zeit die schmalen Giebelgassen...?» [4, c. 154]; «Kaum dass er sich ... von diesem ... Beieinander von Giebeln, Türmchen, Arkaden, Brunnen umgeben sah...» [4, c. 156]; «Der Walnussbaum... Der Garten lag wüst, aber der alte Walnussbaum stand an seinem Platze, schwerfällig, knarrend und rauschend im Winde.» [4, c. 159]; «... glaubte er das Rauschen und Knarren des alten Walnussbaumes... zu hören...» [4, c. 164]; «... Vaterstadt mit geschwungenen, gebrochenen Giebeln hatten...» [4, c. 167].

У своїй послідовності лейтмотиви не сліпо копіюють один одного, а видозмінюючись, набувають все нові обриси, деталізуючи, уточнюючи та поглиблюючи тим самим сенс того, що відбувається.

В новелі зустрічаються також й *ситуаційні лейтмотиви*. Наприклад, коли Тоніо Крегер розмірковує про свою самотність серед однолітків, він шукає причини своєї відмінності від інших обивателів, спочатку навіть дивується тому, що він не може знайти загальну мову з оточуючими його людьми, адже він не циган із зеленої циганської кибитки, і це порівняння повторюється декілька разів: «Wir sind doch keine Zigeuner im grünen Wagen, sondern anständige Leute.» [4, c. 125]; «... er war allein und ausgeschlossen von den Ordentlichen und Gewöhnlichen, obgleich er doch kein Zigeuner im grünen Wagen war.» [4, c. 128]; «Ich bin doch kein Zigeuner im grünen Wagen...» [4, c. 139]; «... von Geburt kein Zigeuner im grünen Wagen, sondern der Sohn Konsul Krögers.» [4, c. 162].

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, аналіз новели Томаса Манна «Тоніо Крегер» приводить до висновку, що автор використовує портретні, пейзажні, ситуаційні лейтмотиви, лейтмотиви психологічної характеристики головного героя. Провідним лейтмотивом є лейтмотив психологічної характеристики Тоніо Крегера, тобто лейтмотив його душевних переживань. Лейтмотиви виконують в новелі ряд функцій: функцію, що створює ритм; функцію емоційного наростання; функцію поглиблення змісту; функцію зв'язування сюжету новели з композицією (архітектонічну функцію). Предметом нашого подальшого дослідження використання лейтмотиву може стати роман Томаса Манна «Будденброки».

Література:

1. Зыковская Н. Л. Лейтмотив в ряду других общесемиотических концептов / Высшая школа. – 2000. – № 6. – С. 87–96.
2. Колодина Н. И. Теоретические аспекты понимания и интерпретации художественного текста : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра филол. наук: специальность 10.02.19 «Теория языка» / Н. И. Колодина. – Воронеж, 2002. – 20 с.
3. Манн Т. Введение к «Волшебной горе»: Доклад для студентов Принстонского ун-та, 1939 // Т. Манн. Волшебная гора. – СПб. : Азбука-классика, 2005. – С. 972–988.
4. Mann Thomas. Tonio Kröger // Thomas Mann. Erzählungen. – Frankfurt-am-Main : PDF-Verlag, 2003.

УДК 811.134.2'42:22

А. С. Шевченко,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

РЕКОНСТРУКЦІЯ КОНЦЕПТУ INIQUIDAD/БЕЗЗАКОННЯ У МЕЖАХ АКЦІОНАЛЬНОГО ФРЕЙМУ (НА МАТЕРІАЛІ ІСПАНОМОВНОГО ТЕСТУ БІБЛІЇ)

У статті здійснено інтерпретацію концепту через призму акціональних відношень. Когнітивний підхід дозволив змодельювати концепт INIQUIDAD / БЕЗЗАКОННЯ на матеріалі віршів Старого та Нового Заповітів іспаномовного тексту Біблії за допомогою концептуальної мережі базисних фреймів.

Ключові слова: структури знання, концепт, акціональний фрейм, схема дії, каузативна схема, схема процесу, роль пацієнта, роль афектива.

RECONSTRUCTION OF THE CONCEPT INIQUIDAD / INIQUITY WITHIN THE SCOPE OF THE ACTION FRAME (BASED ON THE SPANISH BIBLE TEXT)

The interpretation of the concept in the light of action relations is realized in the article. The cognitive approach allowed modeling of the concept INIQUIDAD / INIQUITY based on the Old and New Testament verses of the Spanish Bible text by means of the conceptual network of the basic frames. The frame semantics approach is widely used nowadays as a research method of interaction between language semantic space and knowledge structures, mental space. This paper gains currency because of controversial nature of the theories devoted to the concept structure modeling. Therefore it causes necessity in complex analysis and reconstruction of the Bible concept. The main task of this article is to define ways of presentation of action relations of the Bible concept INIQUIDAD / INIQUITY and to interpret its language representations. The object of research is action schemes of the concept INIQUIDAD / INIQUITY, verbalized in the Old and New Testament verses of the Spanish Bible version Reina-Valera of 1960.

Key words: knowledge structures, concept, action frame, action scheme, causative scheme, process scheme, patience role, affective role.

РЕКОНСТРУКЦИЯ КОНЦЕПТА INIQUIDAD / БЕЗЗАКОНИЕ В ПРЕДЕЛАХ АКЦИОНАЛЬНОГО ФРЕЙМА (НА МАТЕРИАЛЕ ИСПАНОЯЗЫЧНОГО ТЕСТА БИБЛИИ)

В статье осуществлена интерпретация концепта INIQUIDAD / БЕЗЗАКОНИЕ на материале стихов Ветхого и Нового Заветов испаноязычного текста Библии при помощи концептуальной сети базисных фреймов.

Ключевые слова: структури знання, концепт, акціональний фрейм, схема діяння, каузативна схема, схема процесу, роль пацієнта, роль афектива.

На сьогодні ученими широко застосовується метод фреймової семантики як метод дослідження взаємодії семантичного простору мови (мовних значень) та структур знання, ментального простору [1, с. 33]. Відтак, значення слів розглядаються як структури, викликані до життя реальними ситуаціями. Структури знань представляють собою пакети інформації, що зберігаються у пам'яті та створюються у ній за необхідності із розміщених у пам'яті компонентів, які забезпечують обробку стандартних ситуацій. Як підкреслює С.А. Песина, «фреймова семантика дозволяє моделювати принципи структурування та відображення людського досвіду, знань у значеннях мовних одиниць» [3, с. 36].

Фрейм формується за допомогою кількох ознакових предикатів при одному суб'єкті пропозиції або шляхом встановлення зв'язків між кількома предметними сутностями – актантами у межах стандартної ситуації. У фреймі відношення між актантами ситуації визначають специфіку аргументних ролей (глибинних семантичних відмінків) типу агенса, пацієнта, інструменту та ін., які приписуються актантам (Fillmore).

Актуальність статті зумовлена дискусійним характером теорій моделювання структури концептів і полягає в необхідності комплексного аналізу та реконструкції біблійного концепту.

Метою дослідження є реконструкція концепту INIQUIDAD / БЕЗЗАКОННЯ в іспаномовній Біблії за допомогою інструментарію концептуальної мережі базисних фреймів.

Завданням статті є визначення способів представлення акціональних зв'язків біблійного концепту INIQUIDAD / БЕЗЗАКОННЯ та інтерпретація його мовних репрезентацій.

Об'єктом дослідження є акціональні схеми концепту INIQUIDAD / БЕЗЗАКОННЯ, вербалізованого у віршах книг Старого та Нового Заповітів іспаномовної Біблії версії Reina-Valera 1960 року.

Акціональний фрейм виділяється на основі пропозиції, яка включає предмет-агенса та виконуваний ним акт, позначений дієсловами *діє / робить*. Така пропозиція є акціональною схемою, яка залежно від характеру самого акту набуває трьох різновидностей.

Схема стану/процесу «ХТОСЬ / ЩОСЬ-агенса діє» представлена у мовних одиницях, які включають дієслова ненаправленої дії, до яких долучаються і ті, що означають зворотню дію, направлену на сам агенса. Термін *діє* використовується у значенні «зберігає / змінює свою власну ознаку (кількість, якість, місце тощо) у певний момент чи відрізок часу».

Схема дії, яка містить зв'язку *діє на*, моделює акт, що об'єктивується дієсловами направленої дії. Такий акт може бути двотипним. У першому випадку це фізичний чи ментальний контакт між агенсом і пацієнтом, при якому пацієнт не зазнає змін: «ХТОСЬ / ЩОСЬ-агенса діє на ХТОСЬ / ЩОСЬ-пацієнта». У другому випадку це вплив агенса на пацієнта, у результаті якого пацієнт зазнає змін: агенса робить його ТАКИМ. Так пацієнт стає афективом: «ХТОСЬ / ЩОСЬ-агенса діє на ХТОСЬ / ЩОСЬ-афектив».

Схема каузативу, яка включає зв'язку *робить*, представляє акт створення агенсом-каузативом нового предмета-фактита: «ХТОСЬ / ЩОСЬ-каузатив робить ЩОСЬ-фактив».

Акціональні схеми С.А. Жаботинська розширяє за допомогою додаткових ролей із традиційного списку (Fillmore, Goldberg). Ролі, на які в концептуальній схемі вказують відповідні прийменники, С.А. Жаботинська згрупує наступним чином [2, с. 8]: 1) *діє / робить з* – сирконстант (супроводжувач, помічник, інструмент), 2) *діє / робить із-за* – стимул (причина, ціль), 3) *діє / робить якщо, незважаючи на* – передумова (умова, допустовість), 4) *діє / робить для* – реципієнт (адресат, бенефактив / малефактив). Субфрейми акціонального фрейму можуть також доповнюватися локативним, темпоральним слотами, а також слотом способу дії, що входять у склад предметного фрейму: 5) *діє / робить звідти, там, туди* – локатив (джерело, шлях / місце, ціль), 6) *діє / робить з того часу, тоді, до того часу* – темпоратив (момент, початок, відрізок, кінець), 7) *діє / робить так*.

У фреймовому моделюванні концепту INIQUIDAD / БЕЗЗАКОННЯ найпродуктивнішою є схема дії – 45 із 162 проаналізованих прикладів (роль пацієнта – 29 разів та афектива – 17) [4, с. 123].

1. *Ordena mis pasos con tu palabra, y ninguna iniquidad se enseñoree de mí (Sal. 119:133)* [6]. *Своїм словом зміцни мої кроки, і не дай панувати надо мною ніякому прогріхові (Пс. 118:133)* [5].

Ninguna iniquidad se enseñoree de mí – щось (агенса) діє на хтось (пацієнт).

2. *Y si no los lavare, ni lavare su cuerpo, llevará su iniquidad (Lev. 17:16)*. *А якщо він не випере, а тіла свого не обмиє, то понесе свою провину (Лев. 17:16)*.

(Él) llevará su iniquidad – хтось (агенса) робить щось (пацієнт).

Таким чином, роль пацієнта визначає схему контактної дії, де один об'єкт здійснює вплив на інший (прогріх на людину або людина на провину). У другому прикладі вжито дієслово *llevar* має значення «нести якийсь предмет, докладаючи для цього зусиль». Тому ми відносимо вислів *llevar su iniquidad* до схеми дії, а не каузативу, оскільки *poner su iniquidad* має метафоричне значення провина є тягар (провина як наслідок гріховних вчинків, певного беззаконня).

1. *Él es quien perdona todas tus iniquidades, el que sana todas tus dolencias (Sal. 103:3)*. *Всі провини твої Він прощає, всі недуги твої вздоровляє (Пс. 102:3)*.

Él es quien perdona todas tus iniquidades – хтось (агенса) робить щось (афектив).

2. *Vuestras iniquidades han estorbado estas cosas, y vuestros pecados apartaron de vosotros el bien (Jer. 5:25)*. *Ваші провини перешкодили цим речам, а ваші гріхи відвернули від вас добро (Єр. 5:25) (пер. наші)*.

Vuestras iniquidades han estorbado estas cosas – щось (агенса) робить щось (афектив).

У випадку із роллю афектива між двома учасниками дії відбувається контакт, у результаті якого пацієнт зазнає змін і стає афективом (з позитивними або негативними ознаками) – *Бог прощає провини* (людина стає невинною, не несе тягара), *провини перешкодили добрим речам* (добрі речі не трапляються, а стають недобрими).

Схема каузативу представлена 20 разів, де в результаті дії агенса виникає новий предмет. Наприклад:

1. *Hemos pecado, hemos cometido iniquidad, hemos hecho impiamente, y hemos sido rebeldes, y nos hemos apartado de tus mandamientos y de tus ordenanzas (Dan. 9:5)*. *Ми прогрішилися та чинили беззаконня, і були несправедливі, і бунтувалися, і відвертали від Твоїх заповідей та від постанов Твоїх (Дан. 9:5)*.

Nosotros hemos cometido iniquidad – хтось (агенса) робить щось (фактив).

2. *Los que buscan mi vida arman lazos, y los que procuran mi mal hablan iniquidades, y meditan fraudes todo el día (Sal. 38:12)*. *Тенета розставили ті, хто чатує на душу мою, а ті, хто бажає нещастя мені, говорять прокляття, і весь день вишишляють зрадливе! (Пс. 37:13)*.

Los que procuran mi mal hablan iniquidades – хтось (агенс) робить щось (фактитив).

У першому прикладі *hemos cometido iniquidad* означає беззаконня як вчинок/вчинки, у другому *hablan iniquidades* – це прокляття, те, що виходить із людських уст. Обидва випадки представляють акт творіння чогось нового (каузований предмет).

Локативна схема представлена 6 разів. Наприклад: *Y dije: Dios mío, confuso y avergonzado estoy para levantar, oh Dios mío, mi rostro a ti, porque vuestras iniquidades se han multiplicado sobre nuestra cabeza, y nuestros delitos han crecido hasta el cielo (Esdras 9:6). I сказав я: Боже мій, соромлюся я та стидуваюся піднести, Боже мій, обличчя своє до Тебе, бо беззаконня наші помножилися понад голову, а наша провина вироста а аж до неба! (Ездра 9:6).*

Nuestras iniquidades se han multiplicado sobre nuestra cabeza – щось (агенс) діє там (місце).

Беззаконня представлено як тягар на голові, як провина, яка не дозволяє людині з легкістю підняти лице до Господа. Образно голова – місцезнаходження беззаконня.

Схема процесу або стану виявляється 3 рази. Наприклад: *Mientras curaba yo a Israel, se descubrió la iniquidad de Efraín, y las maldades de Samaria; porque hicieron engaño; y entra el ladrón, y el salteador despoja por fuera (Os. 7:1). Коли лікував Я Ізраїля, виявився гріх Єфремів та зло Самарії, бо робили вони неправдиве, і злодій приходить, грабує на вулиці банда (Ос. 7:1) (пер. наш).*

Se descubrió la iniquidad de Efraín – діє щось (агенс).

Вираз зображає зворотню дію, направлену на сам агенс – виявився гріх (беззаконня представлено як прихований гріх, що став відомим).

Схема способу дії актуалізується 4 рази, темпоральність – 2 рази. Роль причини представлена 7 разів, супроводжувача – 1 і реципієнта – 1 раз.

Продуктивним є моделювання концепту INIQUIDAD за допомогою поєднання двох пропозицій акціонального фрейму (24 види), однак розгортання змісту досліджуваного концепту можна простежити також на прикладі поєднання трьох, чотирьох і п'ятих пропозицій (13 видів).

Розглянемо приклади найпродуктивніших схем, одна з яких – місце + пацієнс: *Enviará el Hijo del Hombre a sus ángeles, y recogerán de su reino a todos los que sirven de tropiezo, y a los que hacen iniquidad (Mat. 13:41). Пошле Людський Син Своїх Ангелів, і вони позбирають із Царства Його всі спокуси, і тих, хто чинить беззаконня (Мв. 13:41).*

Sus ángeles recogerán de su reino a los que hacen iniquidad – хтось (агенс) діє там (місце) на хтось (пацієнс).

Ті, що чинять беззаконня, не можуть перебувати у Божому Царстві. Семантичний фокус зосереджено на місці дії та на якості людей, на яких спрямована дія.

Bienaventurado el hombre a quien Jehová no culpa de iniquidad, y en cuyo espíritu no hay engaño (Sal. 32:2). Блаженна людина, яку Господь не звинуватить у грісі (картатиме гріхом), в чьому дусі нема лукавства! (Пс. 31:2) (пер. наш).

A quien Jehová no culpa de iniquidad – на хтось (пацієнс) хтось (агенс) діє так (спосіб).

У пропозиції «пацієнс + спосіб» дія направлена на людину, блаженство якої полягає у тому, що її Бог не картатиме гріхом. Гріх виступає як спосіб дії.

¿Por qué me haces ver iniquidad, y haces que vea molestia? Destrucción y violencia están delante de mí, y pleito y contienda se levantan (Hab. 1:3). Для чого мені Ти змушуєш мене бачити неправість та дивитися на муку? А переді мною грабіж та насильство, і суперечка, і сварка зчиняються (Ав. 1:3) (пер. наш).

(Tú) me haces ver iniquidad – хтось (агенс) на хтось (пацієнс) робить щось (пацієнс)

У схемі пацієнс+пацієнс представлена дія Бога, спрямована на автора, яка зумовлює іншу дія автора на предмет (*ver iniquidad* – метонімічне перенесення із людської якості, як результату дії, на саму дію).

Різні ролі концепту INIQUIDAD у межах акціонального фрейму свідчать про те, що сприйняття концепту відбувається із різних точок зору або різних семантичних фокусів (Р. Ленекер). В основному, концепт INIQUIDAD виступає об'єктом, на який спрямована дія агенса (Бога або людей), у результаті якої він або залишається без змін (пацієнс – *iniquidad se enseñoree de mí, llevará su iniquidad*), або зазнає змін (афектив – *perdona todas tus iniquidades, iniquidades han estorbado estas cosas*), або представлений як продукт, результат дії агенса (фактитив – *cometen iniquidad, hablan iniquidades*). У ролі агенса семантичний фокус зосереджений на INIQUIDAD, коли моральна якість / вчинок спрямовує дію на людину / людей (*su iniquidad volverá sobre su cabeza*).

Перспективним є дослідження інших концептів у іспаномовній Біблії за допомогою предметного, акціонального, посесивного, таксономічного та компаративного фреймів з подальшим їхнім моделюванням у межах концептуальної мережі.

Література:

1. Болдырев Н. Н. Концепт и значение слова / Н. Н. Болдырев // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж, 2001. – С. 32–38.
2. Жаботинская С. А. Ономазиологические модели и событийные схемы / С. А. Жаботинская // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2009. – № 837. – С. 3–14.
3. Песина С. А. Когнитивная семантика: ментальное и языковое пространство : учеб. пособие / Светлана Андреевна Песина. – Магнитогорск : МГТУ, 2007. – 147 с.
4. Шевченко А. С. Семантико-когнитивна структура концептів справедливості і беззаконня (на матеріалі іспаномовного тексту Біблії) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05 / Анна Сергіївна Шевченко; Київський національний лінгвістичний університет. – К., 2014. – 209 с.

Джерела ілюстративного матеріалу:

5. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / Пер. І. Огієнка. – К. : Українське Біблійне Товариство, 2007. – 1375 с.
6. Santa Biblia. Reina-Valera 1960 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://labibliaweb.com/?cat=122>

УДК 181.161.2

О. А. Шумейко,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків

МОВНІ ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО: ТРАНСФОРМАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

У статті схарактеризовано мовні засоби творення комічного, пов'язані з індивідуально-авторською трансформацією фразеологічних одиниць. Для створення комічного ефекту автори використовують фразеологізми як ядерні елементи розгорнутих метафор.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, трансформація, метафора, комічне, гумор, іронія, сатира, сарказм.